УДК 655.3.066.11:94(477)"1991"/...
DOI: https://doi.org/10.32782/2663-5267.2019.5.05

РОЗВИТОК КНИГОВИДАВНИЦТВА В УКРАЇНІ ЗА ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

DEVELOPMENT OF BOOK PUBLISHING IN UKRAINE DURING INDEPENDENCE

Скрипчук Г.В.,
кандидат історичних наук,
асистент кафедри культурології
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Книговидавнича справа за останні два з половиною десятиліття зазнала значних змін. Суттєво змінився інформаційний ринок. На додаток до радіо й телебачення все потужнішу роль почав відігравати Інтернет. Видавнича продукція набула функціонального значення і стала товаром. Галузь розвивається на тлі серйозної конкурентної боротьби перш за все з іноземним видавничим продуктом. Дедалі загострюються економічні проблеми видавничих підприємств. Скоротилися кількісні та знизилися якісні показники друкованої продукції, зростає собівартість видань, зменшується купівельна спроможність населення, слабшає інтерес до читання. Все це актуалізує проблему і змушує науковців детально аналізувати стан справ у галузі. Отже, видавнича система незалежної України від самого початку переживає непростий процес становлення у зв'язку з руйнацією попередньої ідеологічної епохи. Упродовж 22 років на видавничому ринку з'явилися нові форми власності видавництв (приватні, спільні, колективні), видавничі організації почали серйозно вивчати читацькі запити і враховувати специфіку аудиторії. Водночас, як свідчить статистика, простежується значна частка видань російською мовою на книжковому ринку, які певним чином впливають на політику держави щодо т. зв. регіональних мов. Серед основних проблем національного книговидання ми виділили такі: недостатня законодавча база для видань українською мовою, високе оподаткування і мінімальне втручання держави у розвиток книги як явища культури, низька читабельність українських громадян, «наступ» електронних медіа на друковані видання та ін. Однак дослідження проблеми національного книговидання триває. У більшості європейських країн, демократичні цінності яких Українська держава лише декларативно озвучує, національна книга є захищена, а пересічний громадянин досить забезпечений виданнями рідною мовою і вважає книгу інтелектуальною інвестицією. Тож українське суспільство не мусить залишатися байдужим до цих проблем і має підтримувати та популяризувати національні видання заради збереження історії, культури, традицій.

Ключові слова: книговидавництво, видавнича справа, фінансування книговидавничої продукції, розповсюдження продукції, інформаційне суспільство, законодавча база, культурно-освітній простір, незалежна Україна.

The book publishing business has undergone significant changes over the past two and a half decades. The information market has changed significantly. In addition to radio and television, the Internet has become increasingly important. The publishing products became functional and became a commodity. The industry develops against the background of a serious competition, especially with a foreign publishing product. The economic problems of publishing companies are becoming increasingly acute. The quantitative and qualitative indicators of printed matter decreased, the cost of publications increased, the purchasing power of the population decreased, the interest in reading diminished. All this actualizes the problem and forces the scientists to analyze in detail the state of affairs in the industry in detail. Thus, the publishing system of independent Ukraine from the very beginning is experiencing the difficult processes of becoming in connection with the destruction of the previous ideological era. For the past 22 years, new forms of ownership of publishing houses (private, joint, collective) have emerged in the publishing market, publishing organizations have begun to seriously study readers' inquiries and take into account the specifics of the audience. At the same time, according to statistics, a considerable part of Russian-language publications in the book market can be traced, which in some way influence the policy of the state with respect to the so-called regional languages. Among the main problems of national book publishing, we highlighted the following: insufficient legislative framework for publications in the Ukrainian language, high taxation and minimal state interference in the development of the book as

cultural phenomena, low readability of Ukrainian citizens, “offensive” of electronic media to printed publications, etc. However, the study of the problem of national book publishing continues. In most European countries, the democratic values of which the Ukrainian state only declares, the national book is protected, and the average citizen is sufficiently provided with publications in his own language and considers the book an intellectual investment. Therefore, Ukrainian society should not remain indifferent to these problems and should support and promote national publications for the sake of preserving history, culture and traditions.

Key words: book publishing, publishing, financing of book publishing products, distribution of products, information society, legislative base, cultural and educational space, independent Ukraine.

Постановка проблеми. В умовах розвитку інформаційного суспільства Україна потребує формування цілісної державної політики, спрямованої на розвиток вітчизняного книговидання з метою максимального задоволення потреб громадян у їхньому культурно-освітньому та науково-інтелектуальному розвитку, забезпечення захисту національного інформаційного простору; конкурентоспроможності української книги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках шляхом використання суб’єктами видавничої справи нових технологій книговидання і поліпшення змістового наповнення та якості поліграфічного виконання української книжкової продукції.

Аналізуючи стан розвитку національного книговидання та книгорозповсюдження, можна наголосити на суттєвих проблемах, що стримують розвиток цієї сфери. Це насамперед відсутність державної науково обґрунтованої стратегічної політики, зорієнтованої на системний розвиток українського книговидання.

Окремі аспекти зазначених проблем досліджували вітчизняні науковці, зокрема: Ю. Алексєєв, О. Афонін, В. Бебик, Ю. Бондар, Б. Дурняк, В. Здоровега, В. Іванов, В. Карпенко, Н. Коноваленко, К. Крайній, І. Крупський, С. Кульчицький, В. Лизанчук, І. Михайлин, А. Москаленко, Б. Потятинико, В. Різун, М. Романюк, Ф. Рудич, М. Сенченко, В. Теремко, М. Тимошик, А. Чічановський, В. Шевчук, В. Шкляр та ін.

Мета статті – розглянути динаміку розвитку українського книговидання, основні тенденції, наголосити на проблемних питаннях та знайти шляхи їх вирішення.

Неналежна увага держави до книги як стратегічного інструмента формування особистості, громадянина, нації стала однією з причин інтелектуальної та культурної деградації українського суспільства і, як наслідок, стрімкого скорочення кадрового потенціалу, спроможного свідомо й професійно проводити нагальні реформи.

Ринок книжкової продукції являє собою не лише складник ринкової системи кожної країни, але також складник її системи гуманітарної безпеки. Натепер, з огляду на гібридну агресію, яку здійснює РФ проти незалежної України, таке розуміння книжкового ринку набуває особливого значення в українських реаліях. Адже у процесі читання вітчизняної книжкової продукції формується монолітна політична культура, визначаються лідери думок. Українська книжка – чинник поширення української мови, розвитку української літератури та культури. Вона закладає фундамент патріотичного виховання дітей і молоді, без неї неможливе формування свідомого громадянина європейської України. Крім того, поза читанням не можна розраховувати на швидкий технологічний та науковий розвиток країни, впровадження інновацій, розвиток людського потенціалу.

Нехтування безпековим виміром гуманітарної політики і надмірна довіра до дієвості ринкових механізмів призвели в 1990-х рр. до руйнації системи книгорозповсюдження, яка дісталась незалежній Україні у спадок від УРСР. Загальна чисельність масових та універсальних бібліотек тоді становила 25318, у фондах яких знаходилось 410,4 млн. примірників журналів та книжок. Характерно, що більшість цих бібліотек знаходилась у сільській місцевості – 18595 і вони володіли 183,8 млн. примірників книжок і журналів, але, і це очевидно, більшість бібліотечного

фонду – 226,6 млн. примірників, знаходилась у міських бібліотеках: обласних, наукових, універсальних, вузівських, наукових закладів тощо. Останні мали більші можливості і для поповнення своїх фондів і для отримання різноманітної спеціальної, навчальної, наукової та художньої літератури. На сто осіб населення у 1991 р. у книжковому фонді бібліотек припадало 788 примірників [3, с. 206].

Більшість дрібних бібліотек мала досить невеличкі фонди, а в цих фондах переважала ідеологічно спрямована література, радянські журнали, праці класиків марксизму-ленінізму, обов'язкові примірники матеріалів з'їздів КПРС, Компартії України та пленумів відповідних ЦК, матеріали з'їздів та конференцій радянського або українського комсомолу тощо. Дослідники, публіцисти, національно свідомі інтелігенти підкреслюють невелику питому вагу україномовних видань, обмежений перелік дозволених до комплектування та доступних читачеві авторів – класиків української революційно-демократичної або соцреалістичної літератури.

Розглядаючи ці зовнішньо оптимістичні дані, не слід забувати, що питома вага періодичних видань (журналів, газет) та книжок, що з'являлись на книжковому ринку України, видавалось за її межами, передусім у Москві. Наукова література, підручники, суспільно-політичні видання виходили там мільйонними тиражами та розповсюджувались по торговельній мережі, навчальних закладах, бібліотеках, науково-дослідних інститутах тощо. Як слушно підкреслюють автори аналітичного огляду стану української культури на 1995 р., у радянські часи централізовано встановлювалися надзвичайно низькі ціни на папір, друк, книжки. Також централізовано планувались і видання, причому критерієм для їх відбору були не інтереси покупця чи стан ринку, а політика, ідеологія, державно-престижні або освітні міркування [9, с. 24].

Очевидно, що вся ця колосальна література видавалась російською мовою і якщо і не була відверто пропагандистського спрямування, то у будь-якому разі витримала численні перевірки на ідейну відповідність пануючій марксистсько-ленінській ідеології. Водночас за наявності загальносоюзних та республіканських видань, великих накладів книг, хорошу книжку було важко знайти і придбати, на якісну літературу існував постійний дефіцит, така література була об'єктом спекуляції, виникає таке явище, як так звані «макулатурні видання», підписка, «самвидав» тощо. Тобто попит на різноманітну та різнопланову, ідеологічно незаангажовану літературу не був задоволений. Дуже повільно та з великими труднощами видавалась гуманітарна наукова література, дослідники були змушені чекати роками, поки вийде та чи інша монографія і за час такого очікування наукові ідеї, гіпотези старіли або самостійно відкривались іншими колегами за кордоном, які публікували їх одразу і мали, таким чином, науковий пріоритет [7].

Це призвело до сумних наслідків – занепаду культури читання, падіння рівня освіченості населення та престижу розумової праці, кризи вітчизняного книговидання, сприяло успіху російської гуманітарної експансії в Україні. Окремі кроки держави з підтримки галузі (зокрема, впровадження нульової ставки з ПДВ на операції підготовки, друку та продажу вітчизняної книжки) не здійснили прориву у сфері, яка переживала глибоку кризу.

Розповсюдження книжкової продукції відбувається за посередництва ринкових механізмів, які мають свою логіку і динаміку. Регуляція цих механізмів відповідно до потреб гуманітарної безпеки держави має стати складником державної політики, проходити усвідомлено і спрямовано, із залученням потенціалу громадянського суспільства України. Від стану вітчизняного книговидання та книгорозповсюдження значною мірою залежить виконання бібліотечними установами країни своїх основних функцій – забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних, інтелектуальних та інших

потреб різних вікових груп громадян України. Однак натепер через багаторічне недофінансування бібліотечної галузі, зменшення обсягів видавничої продукції і накладів видань до однієї–двох тисяч примірників більшість книг, виданих в Україні, стали недоступними для користувачів бібліотек. Нині ресурсне забезпечення бібліотек не відповідає потребам і запитам користувачів та потребує значного системного оновлення. Недостатнє поповнення бібліотечних фондів зменшує можливості громадян для реалізації їхніх конституційних прав на вільний доступ до інформації, до надбань вітчизняної та світової літератури, науки і культури та негативно позначається на моральному, культурному, інтелектуальному розвитку українського народу.

У 2013 р. Українською асоціацією книговидавців і книгорозповсюджувачів були оприлюднені результати дослідження, згідно з яким російська книжка на той момент становила 73-75% ринку, тоді як українська книжка – лише 20-23% [6, с. 127].

Від 2014 р. в Україні триває переосмислення засад гуманітарної політики, зокрема, її активізація у питанні регулювання ринку книжкової продукції. Адже до 2013 р. включно книжковий ринок України був орієнтований, передусім, на продаж імпортованої книжки з Росії. Від цього потерпали як українські видавці, так і аудиторія, яка мала задовольнятись обмеженою пропозицією україномовної книжки. Такий стан справ являв собою загрозу національним інтересам України [2].

Протягом 2014-2015 рр. негативні тенденції на українському ринку книжкової продукції тривали і навіть загострилися. Так, у 2014 р. наклади виданих в Україні книжок зменшились майже вдвічі, також зменшилась кількість назв видань і установ роздрібної торгівлі. Чинником, що погіршив ситуацію на ринку книжок, стала інфляція і падіння доходів українців. Протягом 2014-2015 рр. купівельна спроможність українців впала на 25,4%, що не могло не позначитися на обсягах книжкового ринку [10, с. 47-58].

Водночас у 2014-2015 рр. на хвилі патріотичних настроїв у країні відбулося певне зростання попиту на книжки українською мовою. Від цього часу україномовний сегмент книжкового ринку почав послідовно зростати. Українські видавці посилили свої позиції на ринку за рахунок активнішої промоції новинок. Оскільки промоція проходила значною мірою через мережу книгарень та на книжкових ярмарках, це вплинуло на зростання відсотку книжок, куплених саме там. Водночас пропорційно зменшився відсоток книжок, куплених на ринку чи зі стихійних «розкладок». Ця тенденція певною мірою була зумовлена зменшенням імпорту книжкової продукції з Росії (а вона переважала у стихійній торгівлі). Протягом 2013-2015 рр. кількість російських книжок, імпортованих в Україну, скоротилась у кілька разів. Їхня вартість становила у 2015 р. уже близько 3,7 млн. дол. (у 2013 р.– 23 млн). Водночас ці офіційні дані не враховували тіньового ринку, що лишався доволі потужним.

Для гуманітарної безпеки країни важливим було питання змісту російських книжок, які просочувались на український ринок. Серед них траплялись зразки антиукраїнської пропаганди, які фальшували історію, містили заклики до ліквідації української державності й у позитивному світлі показували боротьбу проти неї. Тому гостро постала потреба задіяти правові та інші механізми, які б унеможливили поширення в Україні таких книжок. І вже в грудні 2016 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту».

Закон передбачає запровадження дозвільної процедури ввезення до України видань з країни-агресора та тимчасово окупованої території України. Від 1 січня 2017 р., коли Закон набув чинності, продукція російських видавництв могла легально

потрапити в Україну, лише пройшовши оцінку експертної ради Держкомтелерадіо. Це ускладнило імпорт російських книжок і перекрило доступ в Україну виданням антиукраїнського змісту. Лише протягом 2018 р. Держкомтелерадіо надав 97 відмов у видачі дозволів на ввезення 477 000 примірників таких видань.

Не втрачає гостроти питання контролю за нелегальними поставками в Україну друкованої продукції з РФ. Від березня 2018 р. застосовується практика конфіскації видань, ввезених без дозволу, а також штрафування розповсюджувачів книжкової контрабанди. Протягом 2018 р. було складено 27 протоколів щодо порушення правил розповсюдження видавничої продукції, а сума штрафних санкцій становила 1 005 210 грн. Водночас доводиться визнати: заходи, спрямовані на виведення книжкового ринку «з тіні», є наразі не досить дієвими. Вони актуальні передовсім у тих українських областях, де вищий відсоток російськомовного населення і більшим є попит на книжки російською мовою – на Сході та Півдні України.

Проблемним лишається питання доступу потенційних покупців до продукції українських видавництв у регіонах. Населення сіл і містечок майже позбавлене такого доступу. Він відбувається хіба за посередництва мережі Інтернет та через поштові відправлення. Не випадково останніми роками в Україні помітно зросли обсяги продажів через ці канали збуту. Вони не лише роблять досяжною книжку для української глибинки, але також дають змогу покупцям істотно заощаджувати завдяки нижчим цінам.

Ринок електронної (у тому числі аудіо-) книжки в Україні є доволі проблемним сегментом книжкового ринку. Причина цього, передусім, у поширенні піратства в мережі Інтернет, де легко можна відшукати безкоштовний контент замість платного. Це відохочує українських видавців пропонувати електронні версії книжок. Через поширення піратства вони втрачають до 40% доходів, як зазначає директор Українського інституту книги О. Коваль. Вихід із цієї ситуації українські видавці бачать у тому, аби українська кіберполіція отримала повноваження закривати (як це практикується в ЄС) доступ до сайтів, де можна знайти піратський контент.

На часі розробка законодавства, що уможливило би боротьбу з піратством у мережі Інтернет. Його ухвалення є складником умов асоціації України з ЄС. Цим умовам відповідав «Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав», зареєстрований за № 7539, що пройшов експертне доопрацювання і громадське обговорення протягом осені–зими 2018-2019 рр., однак був відкликаний Кабінетом Міністрів. Доцільність повернутися до цього законопроєкту доводять науковці та законодавці [8]. За умови ухвалення відповідного закону та послідовного втілення його в життя можна очікувати стрімкого розвитку ринку електронної книжки в Україні.

Друкована книжка стає доступнішою для українського споживача завдяки інтернет-книгарням. Цей напрям книгозбуту активно розвивається завдяки гнучкій ціновій політиці, динаміці оновлень асортименту, зручності пошуку потрібної продукції та організації її доставки. Так, найбільша українська інтернет-книгарня Yakaboo.ua гарантує безкоштовну доставку обраних покупцем книжок у будь-яке поштове відділення мережі Укрпошти. Вартість поштових послуг інших поштових сервісів коливається від 30 до 50 грн і не перевищує націнок магазинів (тим паче за умови одночасного замовлення кількох одиниць). Це робить книжку доступнішою.

Перевагою книгарень є індивідуальний підхід до кожного покупця, можливість отримати фахову пораду, дізнатись про новинки та взяти участь у культурно-просвітніх заходах, які тут проходять. Це наразі є привілеєм мешканців великих міст України – Києва, Львова Харкова. Найгірше ж забезпечена книгарнями Луганська та Житомирська області.

Книгарям складно витримувати конкуренцію за торговельні площі з іншими суб'єктами ринкової діяльності, орієнтованими на більш прибуткові напрями. До того ж розвиток мережі книгарень гальмує фактична відсутність в Україні системи гуртової торгівлі. Це ускладнює роботу як установ роздрібної торгівлі, так і видавців, які самі змушені займатися доставкою своєї продукції в регіони.

Тоді як у жорстких умовах українського ринку книгарні банкрутують, органи влади не здійснюють їхньої дієвої підтримки. Про доступність книжки свідчить окремий показник – індекс забезпечення книгарнями (ІЗК). У 2018 р., за даними Держкомстату, кількість населення в Україні нараховувала близько 42 млн., а кількість книгарень – 222. Таким чином, ІЗК становив близько 1 на 200 тис. населення. Для порівняння: у Німеччині одна книгарня припадає на 15 тис. мешканців, у Польщі та Данії – на 12 тис., Нідерландах – на 10 тис., Фінляндії – на 7 тис. Отже, ІЗК в Україні набагато нижчий, ніж в інших країнах Європи [11].

Формат, який поєднує жваву промоцію книжок з поміркованою ціновою політикою, – це книжкові ярмарки. Найбільшими є «Книжковий Арсенал», який проходить навесні в Києві, та «Форум видавців», що збирається у вересні у Львові. Це – найяскравіші, найгучніші події культурного життя країни, але свою роль відіграють і менші за масштабом виставки-продажі у Дніпрі, Запоріжжі, Черкасах. Науковці визнають книжкові ярмарки головним інструментом реклами книг в Україні. На них презентується фактично весь спектр книжкової продукції, виданої в Україні.

Серед якісних зрушень на ринку української книжки – збільшення асортименту україномовної друкованої продукції. Так, у 2016 р. українською мовою вийшло близько 70% від загальної кількості назв книг, надрукованих в Україні. Тоді ж наклади книг російською мовою зменшилися на 54%. Ці тенденції тривали й надалі. Українські видавці дедалі краще опановують маркетингові стратегії, що веде до якісних зрушень у структурі книжкового ринку. Одним із таких зрушень стала поява українського non-fiction – літератури, що пропонує відповіді на нагальні питання, зокрема, науково-популярної літератури. Іншим вартісним зрушенням стало збільшення на ринку обсягів перекладної літератури. Протягом 2015-2017 рр. вони зросли майже вдвічі за найменуваннями і за накладами. Такий «бум» перекладної літератури та non-fiction зумовлений передовсім зменшенням аналогічного російського імпорту, а також зрушеннями у читацьких уподобаннях. Українці стали більше цікавитися західним і глобальним культурним контекстом і технологіями. Цей інтерес вітчизняні видавці намагаються задовольнити. Динамічно розвивається ринок дитячої книжки. Водночас не досить якісних книжок для підлітків і молоді, хоча залучення цієї аудиторії до читання є запорукою інтелектуального розвитку наступної генерації.

Формування в молодому віці інтересу і звички до читання – справа не лише батьків, але й освітян, перед якими мають бути поставлені відповідні завдання в рамках програм шкільної та позашкільної освіти. Нині саме освітяни разом з бібліотекарями найбільше роблять для популяризації читання в Україні. Зусиль докладають також видавництва та книгарні, передусім, через промоцію популярних авторів та рекламу потенційних бестселерів. Цього не досить, аби переламати негативну тенденцію збайдужіння до книжки. Новини книговидання і книжкового ринку України відсутні у загальнонаціональних ЗМІ та на каналах телебачення у прайм-тайм, а державні та громадські ініціативи, такі як публічні конкурси та присудження премій, не стають подіями загальнонаціонального значення.

Протягом 2018 р. близько 37% українців не прочитали, а 60% не придбали жодної друкованої книжки. Пересічний європеєць купує близько 6-7 книг на рік, тоді як на мешканця України припадає близько однієї книжки на рік (причому в цю статистику включені і шкільні підручники).

Голова Всеукраїнської асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афонін оцінив обсяг тиражів українських видавництв у 2018 р. у 34 млн. примірників, з яких ринкова книга становить лише 15-16 млн. примірників [4].

В Україні нині відсутня державна програма популяризації читання (тоді як відповідні програми у країнах ЄС давно приносять позитивні результати). Потреба в такій програмі зумовлена вже тим, що в організації дозвілля в Україні читання відіграє дедалі меншу роль, поступаючись перегляду кінопродукції та телевізійних програм, спілкуванню у соціальних мережах тощо. Тенденція до занепаду культури читання має загальносвітовий характер, але ситуація в Україні виглядає чи не найгірше.

Усвідомлення проблем книжкового ринку України підштовхнуло українську владу до інституційних нововведень. Найпомітнішим стало заснування Українського інституту книги (УІК), підпорядкованого Міністерству культури України. Його діяльність має на меті «перетворення вітчизняної видавничої справи на культурну індустрію європейського зразка, формування єдиного книжкового ринку в країні, забезпечення за допомогою вітчизняної книги вільного доступу громадян України до всіх сфер сучасних знань, відродження культури читання» [5].

Загалом у 2016 р. сфера книговидавництва і книгозбуту в Україні переживала деякий підйом. Цьому сприяло зменшення конкуренції з імпортованою продукцією та активність вітчизняних видавництв, спрямована на заповнення лакун ринку. Однак у 2017 р., після певного пожвавлення, відбулось насичення ринку і, відповідно, погіршення кількісних і якісних характеристик його розвитку. У 2018 р. ситуація помітно не покращилась: обсяги книжок на ринку (без урахування навчальної літератури) впали з 21,4 млн. примірників до 18,3 млн., тобто на 15%. При цьому художня література показала падіння близько 25%, з 7 млн. примірників до 5,2 млн. [1].

На основі аналізу актуальних проблем і ризиків можна визначити заходи, що забезпечили би в наявних обставинах поєднання ліберальних ринкових підходів до розповсюдження книги із завданнями державної гуманітарної політики. У цих висновках і рекомендаціях враховано досвід розвинених країн західного світу, а також країн, що активно розвиваються і докладають зусиль до захисту книжкових ринків своїх країн. Також враховані дані опитування стейкхолдерів, що є суб'єктами українського книжкового ринку, найбільше зацікавленими у його розвитку.

Висновки. Протягом 2015-2018 рр. книжковий ринок України зазнав значних трансформацій. Ключову роль у цьому відіграло відчутне зменшення імпорту російської книжки. Це вплинуло на структуру мереж розповсюдження, оскільки впав грошовий обіг стихійного сектору цього ринку. Водночас позитивні зрушення відбулись і з пропозицією на цьому ринку. Вітчизняні видавці доклали зусиль, аби заповнити ринок українською книжкою. Отже, розширився тематичний та жанровий спектр української книжки, збільшилась частка україномовної літератури на ринку, побільшало перекладів з іноземних мов. Хоча нові пропозиції видавців і патріотичний підйом в умовах гібридної війни спричинили пожвавлення ринку української книжки, не доводиться сподіватись на проривний його розвиток в умовах низької купівельної спроможності населення. Принаймні у 2017-2018 рр. у розвитку книжкового ринку в Україні намітилися стагнаційні тенденції.

Потенційні покупці книжкової продукції в Україні часто не мають доступу до цього ринку, і це є чи не найгострішою проблемою. Її подолання, як свідчить світовий досвід, можливе через поєднання трьох типів стратегій. По-перше, через розвиток сервісів доставки книг поштовими відправленнями (що активно застосовувала Польща). По-друге, через розширення ринку електронної книжки за умови активної позиції держави у боротьбі

з піратством (що довела результативність відповідних заходів у Великій Британії та країнах ЄС). По-третє, через розбудову мережі книгарень, оскільки вони не лише продають книжки, а й популяризують їх (що підтверджує досвід державної підтримки книгарень у Франції й Австрії).

На нашу думку, для повернення книзі та читанню притаманної їм ролі найбільш впливових чинників формування кращих якостей людської особистості необхідно визначити книговидавничу галузь України національним стратегічним пріоритетом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Випуск видавничої продукції в Україні в 2018 році. URL: http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2018.htm.

2. Михайлова О.Ю. Актуальні проблеми ринку книжкової продукції в Україні в контексті завдань гуманітарної політики. Відділ гуманітарної політики. Національний інститут стратегічних досліджень. Квітень 2019 р.

3. Народне господарство України у 1991 році: Статистичний щорічник. Київ, 1992. С. 206.

4. Огляд ринку. Книговидання. URL: https://msb.aval.ua/news/?id=26190.

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/954-19.

6. Проблеми розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книгочитання в Україні : матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 15 травня 2013 р. / Верховна Рада України; Комітет ВР України з питань культури і духовності; / упоряд. Т.М.Галюк. Київ : Парламентське вид-во, 2014. 224 с. С. 127.

7. Скрипчук Г.В. Культура України в умовах кризи 1991–2001 рр.: пошуки нових форм державного регулювання : монографія. НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2013 р. С. 264.

8. Співаковський О. Реформі сфери захисту авторського права та суміжних прав бути? URL: http://www.golos.com.ua/article/314665.

9. Стан культурної сфери та культурної політики в Україні: аналітичний огляд. Київ, 1995. С. 24.

10. Сухорукова О. Світове книговидання: уроки для України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 3. С. 47–58.

11. У Держстаті назвали регіони з найбільшою кількістю книжкових магазинів. URL: http://www.chytomo.com/u-derzhstati-nazvaly-rehiony-z-najbilshoiu-kilki.